

İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİ STANDARDININ DENETİM RAPORLARINA ETKİLERİNİN BİST KAPSAMINDAKİ ŞİRKETLER ÜZERİNDE ARAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin MERT*

Memet GÜNER**

Gökтуğ DUYAR***

Makale Gönderim Tarihi : 25/01/2019 / Kabul Tarihi : 15/03/2019

ÖZ

Bu çalışma, Bağımsız Denetim Standardı 570 İşletmenin Sürekliliği Varsayımı'nın denetim süreci ve bağımsız denetim raporlarına etkisi incelenmiştir. Kamu Gözetimi Kurumu (KGK) tarafından 23 Ocak 2014 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan "İşletmenin Sürekliliği (BDS 570) Hakkında Tebliğ, Türkiye Denetim Standartları Tebliği No:25" çerçevesinde borsaya kote olan ve borsaya kote olup daha sonra iflas etmiş şirketlerin Bağımsız Denetim Raporları'nda işletmenin sürekliliğine dair açıklamaları incelenerek, bu açıklamalardan örnekler verilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, işletmelerde süreklilik varsayımının anlaşılması, işletmelerin sürekliliğe dair açıklamalara bağımsız denetim raporlarında yer verilmesinin işletme yönetimi ile yatırımcı açısından önemini ortaya çıkarmak ve bağımsız denetim raporlarında sürekliliğin ne şekilde işlenmesi gerektiğine dair bir kanı oluşturulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Bağımsız Denetim Standardı 570, Süreklilik Kavramı, Bağımsız Denetim Raporu, Kamu Gözetimi Kurumu, Süreklilik Varsayımı, Yatırımcı.

* Okan Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi,
huseyin.mert@okan.edu.tr. Orcid: 0000-0001-5391-7865

** Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Denetim Doktora Programı Öğrencisi,
memetguner73@gmail.com. Orcid: 0000-0002-0193-7706

*** Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Denetim Doktora Programı Öğrencisi,
gokduyar@yahoo.com. Orcid: 0000-0003-2246-4909

THE INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF THE GOING CONCERN STANDARD ON THE AUDIT REPORTS**ABSTRACT**

In this study, it is revealed how International Standards on Auditing (ISA) 570 “Going Concern” was developed. Then, in the scope of Public Oversight of Accounting and Auditing Standards Authority’s communique on “Going Concern (BDS 570)” published on January 23, 2014 and Turkish Auditing Standards Communique No:25, sampled listed and listed but bankrupt companies’ audit reports were evaluated with their disclosures in going concern. The aim of the study is to understand going concern assumption, to reveal the importance of going concern disclosures in audit reports for both company managements and investors, and to raise an opinion how going concern needs to be discussed in audit reports.

Keywords: International Standards on Auditing 570, Going Concern, Audit Report, Public Oversight on Accounting and Auditing Standards, Investor

1. GİRİŞ

İşletmenin sürekliliği kavramının temelleri eskiye dayanmaktadır. Bu konudaki ilk çalışma 1892’de Laurance R. Dicksee tarafından yapılmış ve sonrasında 1909 yılında H.R. Hetfield tarafından devam edilmiştir (Provasi & Riva, 2015, s.27). İlerleyen zamanda, kurumsal olarak ilk defa, Amerikan Muhasebe Standartları Kurulu olan FASB tarafından 1953 yılında yayınlanan ARB 43 “Restatement and Revision of Accounting Research Bulletins” te işletmelerin sürekliliğine değinilmiştir. American menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (SEC) tarafından 1962 yılında ASR 90 “Accounting Series Release” yayınlanmış olup bu düzenleme ile işletmelerde süreklilik değerlendirmesi yapılması ifade edilmiştir. AICPA, 1974 yılında SAS 2’yi yayınlamış, işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde dikkat edilecek hususlar açıklanmıştır. Yayınlanan SAS 59’da ise işletmenin sürekliliğinin belirlenmesinde şu üç husus belirlenmiştir;

- Denetçi her denetim sözleşmesi tarihinde müşterisinin sürekliliğini göz önünde bulundurması,
- İşletmenin sürekliliği hakkında önemli bir şüphe varsa denetçi bu durumu raporunda açıklaması ve
- Denetçinin raporunda önemli şüphle ilgili bir açıklama paragrafı yer almasıdır.

Belirli aralıklarla düzenlemeler devam etmiştir. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) 570 nolu “İşletmenin Sürekliliği” standardını yayınlamıştır. Buna göre denetçilerin denetlenen işletmelerin süreklilik durumlarını değerlendirmeleri gerekmektedir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından yayınlanan UMS 1 “Finansal Tabloların Sunumu” de süreklilik kavramına değinilmiş olup finansal tablolarda da sürekliliğin belirlenmesine dair çalışma yapılmasına değinilmiştir. Kamu Gözetimi Kurumu (KGK) tarafından 23 Ocak 2014 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan “İşletmenin Sürekliliği (BDS 570) Hakkında Tebliğ, Türkiye Denetim Standartları Tebliği No:25” çerçevesinde bor-

saya kote olan ve borsaya kote olup daha sonra iflas etmiş şirketlerin Bağımsız Denetim Raporları'nda işletmenin sürekliliğine dair açıklamaları incelenerek, bu açıklamalardan örnekler verilmiştir.

İşletmenin sürekliliği kavramı; “işletmelerin faaliyetlerini bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceğini ifade eder. Bu nedenle işletme sahiplerinin ya da hissedarlarının yaşam süreleriyle bağlı değildir. İşletmenin süreklilik kavramı maliyet esasının temelini oluşturur.” (1 no.lu Muhasebe Sistemi Genel Tebliği)

İşletmenin Sürekliliği; “Yönetim, mali tabloları hazırlarken faaliyetlerini süresiz sürdüreceğini dikkate alır. Yönetimin şirketi tasfiye etme veya ticari faaliyetini sona erdirmeye veya bunların yerine geçecek daha gerçekçi bir alternatifi yoksa, mali tablolar süreklilik kavramına göre düzenlenir.” (UMS 1.23)

İşletmenin Süreklilik Varsayımı, “İşletmenin süreklilik varsayımı uyarınca, işletmenin öngörülebilir gelecekte faaliyetlerini sürdüreceği kabul edilir. Yönetim işletmeyi tasfiye etmeyi veya faaliyetleri durdurmayı planlamadıkça ya da yönetimin başkaca gerçekçi bir alternatifi bulunmadıkça, genel amaçlı finansal tablolar işletmenin süreklilik varsayımı kullanılarak hazırlanır.” (BDS 570 Hakkında Tebliğ, Türkiye Denetim Standartları Tebliği No:25, 2.madde)

Bağımsız denetim raporu hazırlayan denetçilerin sorumluluğuna da tebliğin altıncı maddesinde yer verilmiştir. Şöyle ki; “Denetçinin sorumluluğu, finansal tabloların hazırlanmasında yönetimin kullandığı işletmenin sürekliliği varsayımının uygunluğu hakkında yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmek ve işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin önemli bir belirsizliğin var olup olmadığı konusunda bir sonuca varmaktır. Bu sorumluluk, finansal tabloların hazırlanmasında kullanılan finansal raporlama çerçevesi işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin yönetimin özel bir değerlendirme yapması hususunda açık bir hüküm içermese dahi, mevcuttur.” Tebliğin devamı olan 7. madde de ise “Ancak, BDS 2002’de açıklandığı gibi denetçinin önemli yanlışlıkları tespit etme becerisi üzerindeki yapısal kısıtlamaların muhtemel etkileri, işletmenin sürekliliğinin devamını sona erdirebilecek gelecekteki olay veya şartlar söz konusu olduğunda daha büyüktür. Denetçi gelecekteki bu tip olay veya şartları önceden tahmin edemez. Dolayısıyla denetçi raporunda işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizliğe atıfta bulunulmaması, işletmenin sürekliliğinin devamı açısından bir güvence olarak kabul edilemez.” Denetçinin raporunda işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlik ile ilgili atıfta bulunulmamasının işletmenin sürekliliği ile ilgili bir güvence oluşturmadığından denetçinin sorumluluğu bu noktada azalmaktadır.

Son olarak International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) tarafından 15 Ocak 2015 tarihinde yeni denetçi raporu ile ilgili denetim standartları yayınlanmıştır. Bu denetim standartları borsada işlem gören tüm işletmelerin denetiminde geçerli geçerlidir. Bu denetim standartlarının süreklilik ile ilgili kısmı şöyledir;

- İşletmenin sürekliliği ile ilgili hem denetçinin hem de yönetimin sorumluluklarına ilişkin daha fazla açıklamaya yer verilmesi,
- İşletmenin sürekliliğine ilişkin önemli bir belirsizlik olması durumunda bu konu ile ilgili denetçi raporunda ayrı bir bölüm verilmesi,
- İşletmenin sürekliliğine ilişkin önemli bir belirsizlik bulunmadığı halde işletmenin sürekliliği varsayımını tehlikeye düşürecek göstergelerin olması durumunda bu hususun da denetçi raporunda açıklanması,

2. LİTERATÜR TARAMASI

Süreklilik Varsayımı'nın tanımı ve denetçinin raporunda süreklilikle ilgili nasıl bir tutum izlemesi gerektiğine dair kurumlar ve kişiler tarafından yapılmış açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

Sürekli şekilde devam eden kavramı, işletme yükümlülüklerinin yerine getirilmesine veya varlıklara ait edinim bedellerinin tahmin edilen süre içerisinde azar azar tüketilmesine imkân veren bir dönemi anlatır (Devlet Planlama Teşkilatı, Muhasebenin Temel Kavramları ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri, 1970, s.18). İşletmelerin faaliyetleri, süreçleri, paydaşları, paydaşların işletmeden beklentileri birbirinden farklı olduğundan bunların yansımalarını içeren sürdürülebilirlik raporlarının içeriği de işletmelere göre farklılaşmaktadır (Çalışkan, 2012, s. 156).

Süreklilik Varsayımı, Türkiye Muhasebe Standartlarının birincisinde 25 inci ve 26. paragrafları ile onuncu standardın 14, 15 ve 16. paragraflarında açıklanmıştır. Bu paragraflara göre; işletme yönetimi, finansal tabloları düzenlerken işletmenin faaliyetlerini süreklilik içerisinde devam etme yetisini değerlendirir. Yönetimin şirketi tasfiye etme veya ticari faaliyetini sona erdirmeye niyeti veya mecburiyeti yoksa finansal tablolar süreklilik kavramına düzenlenir. Yönetim, değerlendirmeleri yaparken işletme faaliyetlerinin sürekliliğine kuşku düşürecek önemli belirsizlikler taşıyan olaylar veya koşulların farkındaysa, bu belirsizlikleri açıklar. İşletme, finansal tablolarını süreklilik esasına göre hazırlamaması halinde, bu hususu, finansal tablolarını düzenlemesi sırasında dayandırdığı temel ve işletmenin süreklilik arz etmeyecek şekilde değerlendirilmesinin nedeni ile birlikte açıklar.

İşletmelerde süreklilik değerlendirmesi, çok ciddi düzeyde mesleki yargı gerektirmektedir. Bu yargı müşteri işletmenin finansal ve faaliyetleri bilgileriyle oluşmaktadır. Bu nedenle işletmenin sağladığı bilgiler işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde yeterli değilse, hata olasılığı yükselmektedir. Bu durum da , yanlış bir sonuca ulaşmaya götürmektedir. Böyle bir hata riski, denetçiye bir maliyet yükü de getirmektedir. Çünkü denetçi; denetimin yapısını, kapsamını ve zamanlamasını buna göre ayarlamak zorundadır. (Geiger, M.A. & Rama, D.V.2006).

Denetim kanıtlarının incelenmesinden sonra denetçi yönetimin işletme sürekliliğine ilişkin çalışma yapıp yapmamasına göre farklı iki yol izler. Yönetim, sürekliliğe ilişkin bir çalışma yapmışsa; işletme sürekliliğine ilişkin değerlendirmede, yönetimin varsayımları tartışılacak ve süreklilik ile ilgili ciddi şüphe uyandıracak olaylar ve durumlar olup olmadığı araştırılır. Bu çalışmada yönetimin sürekliliği ele alış yöntemleri de incelenmelidir. Belirsizliğe ilişkin sonuca ulaşıldıktan sonra denetçi raporunu düzenler. Eğer yönetim, sürekliliğin değerlendirilmesine ilişkin bir çalışma yapmamışsa; denetçi, yönetimle birlikte işletmenin sürekliliği varsayımının amacı ve gerekçelerini tartışmalıdır. İşletmenin sürekliliği değerlendirme yeteneği ve sürekliliği engelleyen durum ve hususların tespitine yönelik soruşturma çalışması yapar. (Tepegöz, Türedi, 2006)

Mali tablolar normalde öngörülebilir bir süre içinde işletmenin sürekliliği varsayımı ile düzenlenirler. İşletme yönetiminin işletme faaliyetlerini durdurmak gibi bir niyetinin olmadığı ve bunu zorlayan koşulların da olmadığı varsayılır. Bu varsayımı tamamlayan başka bir varsayım ise dönemsellik varsayımdır. Oysa bilanço tarihlerinde işletmenin faaliyetleri durmamakta, sürmektedir. Ancak, işletmenin faaliyetlerinden sonuç çıkartabilmek ve alınacak önlemleri belirleyebilmek için işletmenin sonsuz ömrü daha kısa sürelerle bölünmektedir (Kaval, 2005, s.161).

Bu noktada anlatılmak istenen, mali tablolar işletmenin öngörülebilir bir sürede faaliyetlerini devam ettireceği varsayımı ile hazırlanır. Örneğin işletmenin sonsuz olan ömrü beşer yıllık planlara ayrılarak, gelişiminin gözlemlenmesi ve oluşacak sorunlar konusunda tedbir alınması sağlanır.

İşletmenin sürekliliğini olumsuz etkileyecek çeşitli olay ve işlemler olabilir. İşletmenin sürekliliğini tehlikeye sokan etmenlere şu örnekler verilebilir (Güredin, 2010, s. 75).

1. Tekrarlanan faaliyet zararları ve çalışma sermayesi açıkları,
2. İşletmenin vadesi gelen borçlarını ödeme gücü içinde olması,
3. Önemli müşteri kayıpları, su baskını, deprem gibi sigortalanmamış doğal afetlerin meydana gelmiş olması,
4. Önemli yönetici ve kilit personel kaybı,
5. İşletmenin faaliyetlerini tehlikeye sokabilecek hukuki dava gibi olayların olması vb.

Denetçi, işletmenin sürekliliğine ilişkin ciddi şüphe uyandıracak olaylar, koşullar ve işletme riskleriyle ilgili durumlar olup olmadığını değerlendirmelidir. Şüphe uyandıracak olaylardan bazıları aşağıdaki gibi olabilir: (Kavut, Taş, vd. 2009, s.171)

- İşletmenin kısa vadeli varlıklarının kısa vadeli borçlarını karşılayamama durumu,
- Gerçekçi yenileme veya ödeme ihtimalleri olmayan ve ödeme tarihleri yaklaşan borçların olması,
- Alacaklıların ve diğer borç verenlerin finansal desteklerini çekebileceklerine ilişkin belirtiler,
- Cari veya gelecek dönemlere ait finansal tablolarda faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışlarının negatif olması,
- Gösterge niteliğindeki finansal oranların olumsuzluğu,
- Kredi anlaşmalarının koşullarına uyulamaması,
- Önemli yeni ürünlerin geliştirilmesi veya diğer önemli yatırımların gerçekleştirilmesi için gerekli finansmanın sağlanamaması,
- Yönetim kademesindeki önemli pozisyonların boşalmasının ardından yerlerinin doldurulamaması,
- Büyük bir pazarın, satış zincirinin, lisansın veya başlıca tedarikçilerden birinin kaybedilmesi,
- İşçilerle yaşanan zorluklar veya önemli malzemelerde yaşanan kıtlık
- Sermaye gerekliliklerine veya yasal gerekliliklere uymama,
- Kaybedilirse işletmenin karşılayamayacağı taleplerle sonuçlanabilecek, işletme aleyhine açılmış yasal veya idari işlemler,
- İşletmeyi kötü yönde etkilemesi beklenen, kanun veya hükümet politikası değişiklikleri.

Durumu denetçi gözüyle daha detaylı incelemek amacı ile 1997’de Mutchler 16 farklı denetçi ile anket yapmış ve sonuç olarak denetçiler açısından bir şirketin finansal sorun yaşadığını gösteren etmenleri şu şekilde öne çıkarmıştır (Mutchler,1997,s.887-896):

- Şirket satın alınma hedefi haline gelmiştir,
- Şirketin batma noktasına geldiği belirtileri bulunmaktadır,
- Şirketin yeniden yapılanmaya gideceği belirtileri bulunmaktadır,
- Organizasyonun net değeri negatiftir,
- Şirket borç ödeyememektedir,
- Nakit akışı eksidedir,
- Bir önceki yıl süreklilik ile ilgili olumsuz görüş bulunmaktadır,
- Operasyonel olarak zarardadır,
- Dönen varlıklar yetersizdir,
- Finansal zarar bulunmaktadır,
- Borç ve fon bulmakta zorlanmaktadır.

Benzer şekilde, 1991 yılında Boritz ise denetim firmalarıyla yaptığı çalışmada, denetim şirketleri açısından sürekliliği etkileyen en önemli faktörlerin neler olduğu konusundaki çalışmasında şu sonuca ulaşmıştır (Boritz, 1991):

- Geçen 2 yılda finansal zarardadır,
- Borç/Varlık oranı yüksektir,
- Borçlarını ödeyememektedir,
- Varlık getiri oranı negatiftir,
- Borç Oranı/Sermaye Oranı yükselmektedir,
- Borsa değeri düşmektedir,
- Hile vardır,
- Negatif varlıklar bulunmaktadır.

İşletmenin sürekliliğini etkileyen bu gibi durumlar denetçinin bağımsız denetim raporunda vereceği görüşü de etkileyecektir. Kısaca özetlersek;

Tablo 1. Farklı Durumlara Göre Denetçi Görüşü Tablosu

Süreklilik Varsayımı	Kanıt Durumu	Finansal Tablo Açıklamaları	Denetçinin Görüşü
Uygun	Bulunmuyor	Uygun	Şartsız Görüş
Uygun	Bulunuyor	Uygun	Şartsız Görüş (Denetçi raporda bu konuya dikkat çeken açıklamada bulunmalıdır)
Uygun	Bulunuyor	Açıklamalar Yapılmamış	Şartlı yada Olumsuz Görüş
Uygun Değil	Bulunuyor	Önemsiz	Olumsuz Görüş
Uygun Değil	Kanıtlar finansal tabloları önemli ölçüde etkiliyor	Önemsiz	Görüş Vermekten Kaçınma

(Socol, 2010, s. 295);

Yukarıdaki tablo 1 incelendiğinde; İşletmenin sürekliliğini etkileyen durumları tespit etmek için denetçi süreklilik varsayımının uygun olup olmaması, kanıtın bulunup bulunmamasına ve kanıtların finansal tabloları önemli ölçüde etkilemesine ayrıca finansal tablo açıklamalarının uygun, açıklamalar yapılmamış ve önemsiz olduğunun tespitini yaparak bağımsız denetim raporunda vereceği görüşünün ne olacağına karar verir.

Bağımsız denetçi, süreklilik varsayımını uygun olduğunu, kanıtın bulunmadığı ve açıklamaların uygun olduğunu tespit ettiğinde görüşünü şartsız olarak belirtir.

Bağımsız denetçi, süreklilik varsayımını uygun olduğunu, kanıtın bulunduğu ve açıklamaların uygun olduğunu tespit ettiğinde raporda bu konuya dikkat çeken bir açıklamada bulunarak görüşünü şartsız olarak belirtir.

Bağımsız denetçi, süreklilik varsayımını uygun olduğunu, kanıtın bulunduğu ve açıklamaların yapılmamış olduğunu tespit ettiğinde görüşünü şartsız yada olumsuz olarak belirtir.

Bağımsız denetçi, süreklilik varsayımını uygun olmadığını, kanıtın bulunduğu ve açıklamaların önemsiz olduğunu tespit ettiğinde görüşünü olumsuz olarak belirtir.

Bağımsız denetçi, süreklilik varsayımını uygun olmadığını, kanıtların finansal tabloları önemli ölçüde etkilediğini ve açıklamaların önemsiz olduğunu tespit ettiğinde görüş vermekten kaçınır.

3. BAĞIMSIZ DENETİM RAPORLARINDA SÜREKLİLİĞE DAİR AÇIKLAMALAR

3.1. Bomonti Elektrik Mühendislik Müşavirlik İnşaat Turizm ve Ticaret A.Ş.

Bomonti Elektrik Mühendislik Müşavirlik İnşaat Turizm ve Ticaret A.Ş.’nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013 yılına ait bağımsız denetim raporu Mercek Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimlerin olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Finansal tablolar, Şirket’in önümüzdeki bir yılda ve faaliyetlerinin doğal akışı içerisinde varlıklarından fayda elde edeceği ve yükümlülüklerini yerine getireceği varsayımı altında işletmenin sürekliliği esasına göre hazırlanmıştır.” diye belirtilmiştir.

2014 yılına ait bağımsız denetim raporu Randıman Denetim YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimlerin olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Finansal tablolar, Şirket’in önümüzdeki bir yılda ve faaliyetlerinin doğal akışı içerisinde varlıklarından fayda elde edeceği ve yükümlülüklerini yerine getireceği varsayımı altında işletmenin sürekliliği esasına göre hazırlanmıştır.” diye belirtilmiştir.

2015 yılına ait bağımsız denetim raporu ENGİN Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. Member Firm of GRANT THORNTON International’ın tarafından düzenlendiği, bu denetimlerin olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda ve Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2016 yılına ait bağımsız denetim raporu ENGİN Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. Member Firm of GRANT THORNTON International’ın tarafından düzenlendiği, bu denetimlerin sınırlı olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmiştir. Şöyle ki “Şirket, rapor tarihi itibarıyla, yeni finansman anlaşmaları yapmamış veya yeni bir finansman kaynağı oluşturamamıştır. Bu durum, Şirket’in sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek önemli bir belirsizliğin varlığını göstermekte olduğundan, Şirket olağan iş akışı içinde varlıklarını nakde çeviremeyecek ve yükümlülüklerini yerine getiremeyecektir. Finansal tablolar (ve dipnotları) bu hususları tam olarak açıklamamaktadır.” denilmektedir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Şirket finansal tablolarını işletmenin tahmin edilebilir bir gelecekte faaliyetlerini sürdüreceği varsayımıyla hazırlanmıştır. 31.12.2016 itibarıyla Şirket’in 11.072.427 TL tutarında geçmiş yıllar zararı ve 4.197.126 TL tutarında net dönem zararı bulunmaktadır. Buna ek Şirket’in kısa vadeli yükümlülükleri dönen varlıklarını 17.003.425 TL tutarında aşmaktadır. 5 numaralı finansal tablo dipnotunda ifade edilen diğer hususlarla birlikte bu durum işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek önemli bir belirsizliğin varlığını göstermektedir.” diye belirtilmiştir.

2017 yılına ait bağımsız denetim raporu ENGİN Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. Member Firm of GRANT THORNTON International'ın tarafından düzenlendiği, bu denetimlerin sınırlı olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine fakat değinilmiştir. Şöyle ki “Şirket, rapor tarihi itibarıyla, yeni finansman anlaşmaları yapmamış veya yeni bir finansman kaynağı oluşturamamıştır. Bu durum, Şirket'in sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek önemli bir belirsizliğin varlığını göstermekte olduğundan, Şirket olağan iş akışı içinde varlıklarını nakde çeviremeyecek ve yükümlülüklerini yerine getiremeyecektir. Finansal tablolar (ve dipnotları) bu hususları tam olarak açıklamamaktadır.” denilmektedir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Şirket finansal tablolarını işletmenin tahmin edilebilir bir gelecekte faaliyetlerini sürdüreceği varsayımıyla hazırlamıştır. 31.12.2017 itibarıyla Şirket'in 15.269.553 TL tutarında geçmiş yıllar zararı ve (7.360.651) TL tutarında net dönem zararı bulunmaktadır. Buna ek Şirket'in kısa vadeli yükümlülükleri dönen varlıklarını 21.858.093 TL tutarında aşmaktadır. 5 numaralı finansal tablo dipnotunda ifade edilen diğer hususlarla birlikte bu durum işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek önemli bir belirsizliğin varlığını göstermektedir.” diye belirtilmiştir.

3.2. Bimeks Bilgi İşlem ve Dış Ticaret Anonim Şirketi

Bimeks Bilgi İşlem ve Dış Ticaret Anonim Şirketi'nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2016 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının ENGİN Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebecilik Mali Müşavirlik A.Ş. Member Firm of GRANT THORNTON International tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” diye belirtilmiştir.

2017 yılına ait bağımsız denetim raporunun AK BAĞIMSIZ DENETİM ve SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLİK A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimin görüş vermekten kaçınma şeklinde sonuçlandığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmiştir. Şöyle ki: “- Borsa İstanbul A.Ş. Yönetim Kurulu 24.08.2017 tarihinde Grup'un finansal sıkıntıya girmesi nedeniyle Şirket paylarının Yakın İzleme Pazarı'na alınmasına karar vermiştir. Grup, 31.12.2017 tarihli konsolide finansal tablolarını işletmenin tahmin edilebilir bir gelecekte faaliyetlerini sürdüreceği varsayımıyla hazırlamıştır. Ancak, Grup'un 31.12.2017 tarihi itibarıyla öz kaynakları zarar sebebiyle tamamen karşılıksız kalmış ve 367.363.230 TL negatife dönmüştür ve dolayısıyla bu durum işletmenin sürekliliği üzerinde ciddi şüpheler uyandıracak önemli belirsizliklerin mevcudiyetine işaret etmektedir. İlişikteki konsolide finansal tablolar bu hususa ilişkin herhangi bir düzeltme kaydını içermemektedir. Grup'un mevcut borç ve yükümlülüklerini ödeyebilmesi varlıklarını nakde çevirebilmesine, faaliyetleri hakkında alacağı karar ve tedbirlere, bunların neticesinde elde edilmesi beklenen nakit fonlara ve yeni kaynaklara bağlıdır. Diğer taraftan söz konusu durum, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 376.maddesine göre de borca batıklık olarak değerlendirildiğinden Şirket yönetim kurulunun TTK'nın 376. maddesinde belirtilen tedbirleri acilen almasını gerektirmektedir.”

Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır. Ancak, Grup’un 31.12.2017 tarihi itibarıyla öz kaynakları zarar sebebiyle tamamen karşılıksız kalmış ve 367.363.230 TL negatife dönmüştür ve dolayısıyla bu durum işletmenin sürekliliği üzerinde ciddi şüpheler uyandıracak önemli belirsizliklerin mevcudiyetine işaret etmektedir. İlişikteki 2017 yılı konsolide finansal tabloları bu hususa ilişkin herhangi bir düzeltme kaydını içermemektedir. Grup’un mevcut borç ve yükümlülüklerini ödeyebilmesi varlıklarını nakde çevirebilmesine, faaliyetleri hakkında alacağı karar ve tedbirlere, bunların neticesinde elde edilmesi beklenen nakit fonlara ve yeni kaynaklara bağlıdır. Diğer taraftan söz konusu durum, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun (“TTK”) 376. maddesine göre de borca batıklık olarak değerlendirildiğinden Şirket yönetim kurulunun TTK’nın 376. maddesinde belirtilen tedbirleri acilen almasını gerektirmektedir.” diye belirtilmiştir.

3.3. Arçelik Anonim Şirketi

Arçelik Anonim Şirketi’nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2016 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi A member firm of Ernst & Young Global Limited tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” diye belirtilmiştir.

2017 yıllarına ait bağımsız denetim raporu PwC *Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.S.* tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmiştir. Şöyle ki “Elde edilen denetim kanıtlarına dayanarak Grup’un sürekliliğini devam ettirme kabiliyetine ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek olay veya şartlarla ilgili önemli bir belirsizliğin mevcut olup olmadığı hakkında ve yönetimin işletmenin sürekliliği esasının kullanılmasının uygunluğu hakkında sonuca varılmaktadır. Önemli bir belirsizliğin mevcut olduğu sonucuna varmamız hâlinde, raporumuzda, finansal tablolardaki ilgili açıklamalara dikkat çekmemiz ya da bu açıklamaların yetersiz olması durumunda olumlu görüş dışında bir görüş vermemiz gerekmektedir. Vardığımız sonuçlar, bağımsız denetçi raporu tarihine kadar elde edilen denetim kanıtlarına dayanmaktadır. Bununla birlikte, gelecekteki olay veya şartlar Grup’un sürekliliğini sona erdirebilir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” diye belirtilmiştir.

3.4. Enka İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Enka İnşaat ve Sanayi A.Ş.’nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2016 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının DRT BAĞIMSIZ DENETİM VE SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLİK A.Ş. Member of DELOITTE TOUCHE TOHMATSU LIMITED tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim

raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2017 yılına ait bağımsız denetim raporunun KPMG Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi A member firm of KPMG International Cooperative tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Şöyle ki: "...Elde edilen denetim kanıtlarına dayanarak Grup'un sürekliliğini devam ettirme kabiliyetine ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek olay veya şartlarla ilgili önemli bir belirsizliğin mevcut olup olmadığı hakkında ve yönetimce işletmenin sürekliliği esasını kullanılmasının uygunluğu hakkında sonuca varılmaktadır. Önemli bir belirsizliğin mevcut olduğu sonucuna varmamız halinde, raporumuzda, konsolide finansal tablolardaki ilgili açıklamalara dikkat çekmemiz ya da bu açıklamaların yetersiz olması durumunda olumlu görüş dışında bir görüş vermemiz gerekmektedir. Vardığımız sonuçlar, bağımsız denetçi raporu tarihine kadar elde edilen denetim kanıtlarına dayanmaktadır. Bununla birlikte, gelecekteki olay veya şartlar Grup'un sürekliliğini sona erdirebilir..." Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Ancak geçmiş mali tablolar da olmak üzere sermaye yönetimi bölümünde "Grup, sermaye yönetiminde, bir yandan faaliyetlerinin sürekliliğini sağlamaya çalışırken, diğer yandan da borç ve özkaynak dengesini en verimli şekilde kullanarak karını artırmayı hedeflemektedir. Grup'un sermaye yapısı borçlar, nakit ve nakit benzerleri ve 22 numaralı notta açıklanan çıkarılmış sermaye, sermaye yedekleri ve kar yedeklerini içeren özkaynak kalemlerinden oluşmaktadır." Değinilmemiştir.

3.5. Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş.

Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş.'nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2016 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi A member firm of Ernst & Young Global Limited tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış "Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır." diye belirtilmiştir.

2017 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının DRT BAĞIMSIZ DENETİM VE SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLİK A.Ş. Member of DELOITTE TOUCHE TOHMATSU LIMITED tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış "Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır." diye belirtilmiştir.

3.6. Kaplamin Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Kaplamin Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013 yılına ait bağımsız denetim raporu AC İstanbul Uluslararası Denetim ve SMMM A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Finansal tablolar, Şirket’in önümüzdeki bir yılda ve faaliyetlerinin doğal akışı içerisinde varlıklarından fayda elde edeceği ve yükümlülüklerini yerine getireceği varsayımı altında işletmenin sürekliliği esasına göre hazırlanmıştır.” diye belirtilmiştir.

2014-2016 yıllarına ait bağımsız denetim raporları Akis Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. A member of KPMG International Cooperative tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporu ve finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2017 yılına ait bağımsız denetim raporu KPMG Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. A member of KPMG International Cooperative tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporu ve finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

3.7. Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş.

Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş.’nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2016 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi A member firm of Ernst & Young Global Limited tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” diye belirtilmiştir.

2017 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının DRT BAĞIMSIZ DENETİM VE SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLİK A.Ş. Member of DELOITTE TOUCHE TOHMATSU LIMITED tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” diye belirtilmiştir.

3.8. GSD Denizcilik Gayrimenkul İnşaat Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi

GSD Denizcilik Gayrimenkul İnşaat Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi’nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2015 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi A member firm of Ernst & Young Global Limited tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin

bölüm açılmış “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” diye belirtilmiştir.

2016 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Akis Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. A member of KPMG International Cooperative tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” diye belirtilmiştir.

2017 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının KPMG Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. A member firm of KPMG International Cooperative tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmiştir. Şöyle ki; “Elde edilen denetim kanıtlarına dayanarak Grup’un sürekliliğini devam ettirme kabiliyetine ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek olay veya şartlarla ilgili önemli bir belirsizliğin mevcut olup olmadığı hakkında ve yönetimin işletmenin sürekliliği esasını kullanmasının uygunluğu hakkında sonuca varılmaktadır. Önemli bir belirsizliğin mevcut olduğu sonucuna varmamız halinde, raporumuzda, konsolide finansal tablolardaki ilgili açıklamalara dikkat çekmemiz ya da bu açıklamaların yetersiz olması durumunda olumlu görüş dışında bir görüş vermemiz gerekmektedir. Vardığımız sonuçlar, bağımsız denetçi raporu tarihine kadar elde edilen denetim kanıtlarına dayanmaktadır. Bununla birlikte, gelecekteki olay veya şartlar Grup’un sürekliliğini sona erdirebilir.” Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmış “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” diye belirtilmiştir.

3.9. Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi Anonim Şirketi

Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi Anonim Şirketi’nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2016 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi A member firm of Ernst & Young Global Limited tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporları ve finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2017 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmiştir. Şöyle ki “Elde edilen denetim kanıtlarına dayanarak Grup’un sürekliliğini devam ettirme kabiliyetine ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek olay veya şartlarla ilgili önemli bir belirsizliğin mevcut olup olmadığı hakkında ve yönetimin işletmenin sürekliliği esasının kullanılmasının uygunluğu hakkında sonuca varılmaktadır. Önemli bir belirsizliğin mevcut olduğu sonucuna varmamız hâlinde, raporumuzda, finansal tablolardaki ilgili açıklamalara dikkat çekmemiz ya da bu açıklamaların yetersiz olması durumunda olumlu görüş dışında bir görüş vermemiz gerekmektedir. Vardığımız sonuçlar, bağımsız denetçi raporu tarihine kadar elde edilen denetim kanıtlarına dayanmaktadır. Bununla birlikte, gelecekteki olay veya şartlar Grup’un sürekliliğini sona erdirebilir.” Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

3.10. Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi

Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2015 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Başaran Nas Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporları ve finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2016 yılına ait bağımsız denetim raporunun PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporları ve finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2017 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının GÜRELİ YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİRLİK VE BAĞIMSIZ DENETİM HİZMETLERİ A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmiştir. Şöyle ki "Elde edilen denetim kanıtlarına dayanarak, Topluluğun sürekliliğini devam ettirme kabiliyetine ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek olay veya şartlarla ilgili önemli bir belirsizliğin mevcut olup olmadığı hakkında ve yönetimin işletmenin sürekliliği esasını kullanmasının uygunluğu hakkında sonuca varılmaktadır. Önemli bir belirsizliğin mevcut olduğu sonucuna varmamız hâlinde, raporumuzda, konsolide finansal tablolardaki ilgili açıklamalara dikkat çekmemiz ya da bu açıklamaların yetersiz olması durumunda olumlu görüş dışında bir görüş vermemiz gerekmektedir. Vardığımız sonuçlar, bağımsız denetçi raporu tarihine kadar elde edilen denetim kanıtlarına dayanmaktadır. Bununla birlikte, gelecekteki olay veya şartlar Topluluğun sürekliliğini sona erdirebilir." Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

3.11. Alarko Carrier Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi

Alarko Carrier Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nin nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013 ve 2016 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Denge Bağımsız Denetim Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporları ve finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2017 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının BDO Denet Bağımsız Denetim ve Danışmanlık A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmiştir. Şöyle ki "Şirket finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır." denilmiştir.

3.12. Brisa Bridgestone Sabancı Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Brisa Bridgestone Sabancı Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2016 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının DRT BAĞIMSIZ DENETİM VE SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLİK A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2017 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının KPMG Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin bölüm açılmamıştır.

3.13. Coca-Cola İçecek Anonim Şirketi

Coca-Cola İçecek Anonim Şirketi'nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2015 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Başaran Nas Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2016-2017 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Başaran PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

3.14. Deva Holding Anonim Şirketi

Deva Holding Anonim Şirketi'nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının DRT Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2014-2015 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2016-2017 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda işletmenin sürekliliğine değinilmiştir. Şöyle ki “Şirket finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” denilmiştir.

3.15. Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş.

Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş.'nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2016 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Başaran Nas Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu

görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporları ve finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2017 yılına ait bağımsız denetim raporunun PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporları ve finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

3.16. Vestel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Vestel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.’nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2015 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının Başaran Nas Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporları ve finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir.

2016-2017 yıllarına ait bağımsız denetim raporunun PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda olumlu görüş aldığı görülmüştür. 2016 yılında Bağımsız denetim raporları ve finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. 2017 yılında bağımsız denetim raporları işletmenin sürekliliğine değinilmemiştir. Finansal tabloların da İşletmenin Sürekliliği bölümü açılmış olup “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” denilmiştir.

3.17. Fenerbahçe Futbol A.Ş.

Fenerbahçe Futbol A.Ş.’nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2017 yılına ait bağımsız denetim raporları Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda 2013-2016 yıllarında olumlu ve 2017 yılında ise sınırlı olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda Dikkat çekilen husus başlığı altında işletmenin sürekliliği ile ilgili bütün dönemlerde ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalara örnek olarak 31 MAYIS 2018 tarihi itibarıyla sona eren yıla ilişkin konsolide finansal tablolar ve bağımsız denetçi raporunda; “İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Önemli Belirsizlik 31 Mayıs 2018 tarihi itibarıyla Grup’un net dönem zararının 278.293.219 TL (31 Mayıs 2017: 153.082.255 TL) ve net özkaynaklarının negatif 839.710.922 TL (31 Mayıs 2017: 562.187.998 TL) olduğuna değinen 2.6 nolu finansal tablo dipnotuna dikkat çekeriz. Bu durum, işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek önemli bir belirsizliğin varlığını göstermektedir. Diğer taraftan söz konusu durum, Türk Ticaret Kanunu (“TTK”)’nin 376. maddesinde yer alan bir şirketin borca batık durumda bulunduğu şüphesini uyandıran işaretler konusundaki düzenleme kapsamına girdiğinden, Yönetim Kurulu’nun anılan maddede belirtilen tedbirleri almasını gerektirmektedir. Grup yönetiminin bu konulara yönelik açıklamaları ve planları 2.6 nolu konsolide finansal tablo dipnotunda açıklanmıştır. Ancak bu husus, tarafımızca verilen görüşü etkilememektedir.” ve finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliği ilgili ayrıntılı bir açıklama yapılmıştır.

3.18. Galatasaray Sportif Sınai ve Ticari Yatırımlar Anonim Şirketi

Galatasaray Sportif Sınai ve Ticari Yatırımlar Anonim Şirketi'nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2016 yılına ait bağımsız denetim raporları Akis Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda sınırlı olumlu görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda Dikkat çekilen husus başlığı altında işletmenin sürekliliği ile ilgili bütün dönemlerde ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliği ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

2017 yılına ait bağımsız denetim raporlarının Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetim sonucunda sınırlı olumlu görüş almıştır. Bağımsız denetim raporunda Dikkat çekilen husus başlığı altında işletmenin sürekliliği ile ilgili bütün dönemlerde ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliği ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

3.19. Beşiktaş Futbol Yatırımları Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Beşiktaş Futbol Yatırımları Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2016 yılına ait bağımsız denetim raporları Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda şartlı görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda Dikkat çekilen husus başlığı altında işletmenin sürekliliği ile ilgili bütün dönemlerde ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliği ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

2017 yılına ait bağımsız denetim raporlarının Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetim sonucunda sınırlı olumlu görüş almıştır. Bağımsız denetim raporunda Dikkat çekilen husus başlığı altında işletmenin sürekliliği ile ilgili bütün dönemlerde ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliği ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

3.20. Trabzonspor Sportif Yatırım ve Futbol İşletmeciliği Ticaret A.Ş.

Trabzonspor Sportif Yatırım ve Futbol İşletmeciliği Ticaret A.Ş.'nin geçmiş beş yıllık bağımsız denetim raporları ve finansal tabloları incelendiğinde:

2013-2017 yılına ait bağımsız denetim raporları Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetimler sonucunda şartlı görüş aldığı görülmüştür. Bağımsız denetim raporunda Dikkat çekilen husus başlığı altında işletmenin sürekliliği ile ilgili bütün dönemlerde ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliği ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

2017 yılına ait bağımsız denetim raporlarının Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi tarafından düzenlendiği, bu denetim sonucunda sınırlı olumlu görüş almıştır. Bağımsız denetim raporunda Dikkat çekilen husus başlığı altında işletmenin sürekliliği ile ilgili bütün dönemlerde ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Finansal tablolara ilişkin dipnotlarda işletmenin sürekliliği ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

3.21. İNCELENEN ŞİRKETLER YÖNÜNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Temelde incelediğimiz BİST’te işlem gören/görmüş firmaların beş yıllık finansal tabloları ve Bağımsız Denetim Raporları detaylı bir şekilde ele alınmış ve aşağıda belirtilen bulgulara ulaşılmıştır;

- Genel olarak işletmelerin bağımsız denetim raporları ve finansal tablolarında işletmenin süreklilik kavramı kısaca dikkate alınmıştır. Örneğin, “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” Denilmiş olup ayrıntıya girilmemiştir.
- Şirketlerin finansal durumlarının oluşturduğu sürekliliği etkileyen faktörlerin denetim standardına uygunluğu, denetçinin şartlı görüş ya da olumlu görüş olarak vermesiyle sonuçlanmıştır.
- İşletmenin sürekliliği kavramını olumsuz etkileyecek faktörlerin bulunmasına rağmen olumlu görüş verilen ve sonrasında ilgili şirketin iflasıyla sonuçlanan durumlara da rastlanmıştır.
- Denetçi raporunda sürekliliğe ilişkin sorunlar gördüğünde ve bu durumu raporunda belirttiğinde, denetim şirketinin değiştirildiğine de rastlanılmıştır.
- İncelenen şirketleri 2016 öncesi ve 2017 sonrası olarak ayırmak doğru olacaktır. 2016 yılı ve öncesi incelendiğinde bağımsız denetim raporları ve finansal tablo dipnotlarında işletmenin sürekliliğine değinildiğine çok az rastlanılmaktadır. 2017 yılına ait denetim raporları ve finansal tablo dipnotlarında işletmenin sürekliliğine daha ciddi bir yaklaşımın olduğu görülmektedir.
- Sportif şirketler açısından bağımsız denetim raporları ele alındığında şirketlerin hepsinin bağımsız denetim raporlarında işletmenin sürekliliği ile ilgili ayrıntılı bilgi verildiği ve finansal tablo dipnotlarında işletmenin sürekliliği başlığı altında şirket yönetiminin detaylı açıklamalarına yer verildiği görülmüştür.
- İncelenen işletmelerin bir kısmının üst üste zarar etmiş ve iflasın eşiğinde olduğu da göz önüne alındığında sürekliliğe ait açıklamaların ne derece önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Şirketlerin 2013-2017 tarihleri arası Bağımsız Denetçi Rapor Sonuçlarına göre aldığı görüş ve Kar/Zarar durumunu gösterir tablo.

FİRMA		2013	2014	2015	2016	2017
1-BOMONTİ	K/Z	Z	Z	Z	Z	Z
	GÖRÜŞ	O	O	O	SO	SO
2-BİMEKS	K/Z	K	K	K	Z	Z
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	GBK
3-ARÇELİK	K/Z	K	K	K	K	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
4-ENKA	K/Z	K	K	K	K	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
5-EREĞLİ	K/Z	K	K	K	K	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
6-KAPLAMİN	K/Z	Z	Z	Z	Z	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
7-ZORLU	K/Z	Z	Z	Z	Z	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
8-GSD DENİZCİLİK	K/Z	Z	Z	Z	Z	Z
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
9-OTOKAR	K/Z	K	K	K	K	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
10-KARTONSAN	K/Z	K	K	K	K	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
11-ALARKO	K/Z	K	K	K	K	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
12-BRİSA	K/Z	K	K	K	K	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
13-COCA COLA	K/Z	K	K	K	K	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
14-DEVA	K/Z	K	K	K	K	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
15-ÜLKER	K/Z	K	K	K	K	K

	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
16-VESTEL	K/Z	Z	K	K	K	K
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	O
17-FENERBAHÇE	K/Z	Z	Z	Z	Z	Z
	GÖRÜŞ	O	O	O	O	SO
18-GALATASARAY	K/Z	Z	Z	Z	Z	Z
	GÖRÜŞ	SO	SO	SO	SO	SO
19-BEŞİKTAŞ	K/Z	Z	Z	Z	K	K
	GÖRÜŞ	Ş	Ş	Ş	Ş	SO
20-TRABZON	K/Z	Z	Z	Z	Z	Z
	GÖRÜŞ	Ş	Ş	Ş	Ş	SO

KISALTMALAR; Z : ZARAR,

K : KAR,

SO : SINIRLI OLUMLU,

GBK : GÖRÜŞ BİLDİRMEKTEN KAÇINMA

Yukarıda Tablo 2 de incelenen şirketlerin beş yıllık bağımsız denetim raporları sonucu almış oldukları görüş çeşitleri ve kar/zarar durumu ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bu tablo incelendiğinde spor şirketleri kar/zarar durumu ile doğru orantılı olarak görüşler sınırlı olumlu, şartlı görüş ve işletmenin düzelme durumuna göre olumlu olmaktadır. Diğer şirketler açısından bakıldığında ise kar/zarar durumunun denetçi raporunun sonucuna pek yansımadığı genel olarak olumlu olduğu görülmektedir.

4. SONUÇ

Bağımsız denetimde denetçinin süreklilik varsayımı uyarınca, işletmenin öngörülebilir gelecekte faaliyetlerini sürdürüp sürdüremeyeceği hususuna dönük inceleme yapması gerekir. İşletme yönetim işletmeyi tasfiye etmeyi veya faaliyetleri durdurmayı planlamadıkça ya da yönetimin başkaca gerçekçi bir alternatifi bulunmadıkça, genel amaçlı finansal tablolar işletmenin süreklilik varsayımı kullanılarak hazırlanır. İşletmelerin sürekliliğini tehlikeye düşürecek durumlar oluştuğunda (önemli düzeyde müşteri kaybı, faaliyetlerden kaynaklanan önemli zararlar, ticari itibarın zedelenmesi, şirket aleyhine açılan önemlilik düzeyi yüksek davalar, tedarikçilerle yaşanan sorunlar, grev vb.) işletmeye fayda sağlayan ilişkili taraflar, mevcut faaliyetlerin sürekli olarak ve düzenli bir şekilde yürütüldüğünü, yükümlülüklerin yerine getirildiğini ve öngörülebilir bir gelecekte de faaliyetlerini sürdüreceğinden emin olmak isterler. İşletme yönetiminin işletmenin sürekliliğine ilişkin varsayımının denetçi tarafından teyit edilmesi gerekir. Çalışma kapsamında ele aldığımız şirketler açısından bakıldığında, bağımsız denetim raporlarında işletme sürekliliğine dair başlıkların açıldığı fakat tespiti dönük ifadelerin genellemeler içerdiği tespit edilmiştir. İncelenen şirketlerin çoğunda “Grup konsolide finansal tablolarını işletmenin

sürekliliği ilkesine göre hazırlamıştır.” İfadesiyle yetinilmiştir. Şirketin sürekliliğine ilişkin detaylı bir açıklama yapılmamıştır. Denetçi raporunda sürekliliğe ilişkin sorunlar tespit ettiğinde ve bu durumu raporunda belirttiğinde genellikle incelenen firmalarda denetim şirketinin değiştirildiği görülmüştür. Yürürlüğe giren kilit denetim konularının raporlarda belirtilmesi hususunun yaygınlaşması ile birlikte özellikle süreklilik hususunda sıkıntı yaşayan firmalara dönük raporlarda daha ayrıntılı açıklama sunulması beklenebilir.

Denetçinin bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğine ilişkin detaylı bir inceleme yapması ve elde ettiği bulguları değerlendirerek bağımsız raporunda işletmenin sürekliliğine dair öngördüğü önemli hususlara yer vermesi finansal tablo kullanıcıları açısından önem taşımaktadır. Bağımsız denetimde kilit denetim konularının raporlarda yer alması ile birlikte özellikle süreklilikle ilgili daha fazla açıklama yer alması beklenebilir. İleriki çalışmalarda bu raporlar incelenerek işletmelerin sürekliliği hususunun denetim raporlarında ne kadar yer aldığı ve bunların içeriği daha ayrıntılı incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Amerikan Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (SEC) (1962) "Accounting Series Release".
- Amerikan Muhasebe Standartları Kurulu olan FASB (1953) ARB 43 "Restatement and Revision of Accounting Research Bulletins".
- Boritz, J. (1991). The going concern assumption: Accounting and auditing implications. Toronto, Canada: Canadian Institute of Chartered Accountants (Research Report).
- Geiger, M.A. & Rama, D.V. (2006). Audit Firm Size and Going-Concern Reporting Accuracy. *Accounting Horizons*, 20(1), 1-17.
- Kaval, H. (2005). Muhasebe Denetimi (2. Baskı). Ankara:Gazi Kitabevi.
- Güredin, E. (2010). Denetim ve Güvence Hizmetleri (13. Baskı). İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Çalışkan, A.O.(2012). İşletmelerde Sürdürülebilirlik Muhasebe Mesleği İlişkisi, *Mali Çözüm Dergisi*, 112 (2012), 133-157.
- Devlet Planlama Teşkilatı, Muhasebenin Temel Kavramları ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri, 1970, s.18.
- İşletmenin Sürekliliği (BDS 570) Hakkında Tebliğ, Türkiye Denetim Standartları Tebliği No:25.
- International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB).
- Kavut, Taş, Şavlı, (2010). Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim. *İSMMM*, 130.
- Mutchler, J. F., Hoopwood, T. W., & McKeon, J. (1997). Influence of Contrary Information's and Mitigating Factors: On Audit Opinion Decision on Bankrupt Companies. *Journal of Accounting Research*, 29(2), 887-896.
- Provasi, R. & Riva, P., (2015), Assesment of Going Concern for the Italian Listed Companies: An Emprical Study, *Review of Business and Finance Studies*, Vol.6, No.1.
- Socol, (2010).Significant Doubt About The Going Concern Assumption in Audit. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 12(1).
- Tepegöz, Türedi, (2015) İşletmenin Sürekliliği Varsayımı ve Denetçinin Sorumluluğu, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE) VIII-II*: 43-52.